

Sorun Çözme Kabiliyeti Yükslebilir mi?

Önce birkaç tanım!

"Sorun", *istenmeyen* bir duruma yol açan nedenlerin ve/ya *istendik* bir durum karşısındaki engellerin oluşturduğu *durum* olarak tanımlanabilir.

Kişiler ve/ya onların -çeşitli anahtarlar göre- bir araya gelmiş topluluklarının karşılaştıkları, çeşitli rahatsız edicilik derecesindeki *durumları*, daha az rahatsız edici başka *durumlara* çevirebilme kabiliyetine ise *Sorun Çözme Kabiliyeti (SÇK)* denilebilir.

Bu iki tanımdan hemen anlaşılacağı gibi gerek sorunlar gerek SÇK son derece geniş bir alana yayılmıştır.

Bir aracın patlayan lastiği onun sürücüsü için bir "sorun", patlak lastiği onarabilme becerisi ise bu özel konudaki "SÇK"dir. Aynı kişinin, çocuğunun derslerindeki başarısızlığı bir diğer -araç lastiğine göre biraz daha güç- "sorun", tekrar başarılı olmasını sağlaması ise bu konudaki "SÇK"dir.

Böylece giderek, daha güç sorunlara doğru ilerlenir ve her bir sorun alanındaki SÇK bir kenara not edilirse, sonuçta iki küme ortaya çıkacaktır: "*Sorun Kümesi*" ve "*SÇK Kümesi*". Kuşkusuz her ikisi de sanal birer kümedir, ama söz konusu kişinin yaşamında birinci derecede belirleyici etkileri vardır.

Söz konusu kişi sorunlarını çözerken çeşitli araçlar kullanabilir. Bunlara da *Sorun Çözme Araçları (SÇA)* ya da biraz daha anlaşılır bir benzetmeyle "*SÇA Dağarcığı*" denilebilir. Yine kolayca tahmin edilebileceği gibi her kişinin SÇA, o kişiye özgüdür. Bir başka kişiyle benzer araçları içerebilir ama tıpatıp aynı olması beklenmemelidir.

Bu noktada ilginç iki özellik söz konusudur:

1. Kişilerin tek tek SÇA dağarcıklarının birer *imzası* sayılabilecek *ayırıcı özellikleri* vardır. *Kaba kuvvet, akılcılık, dini inaçlar, bir başkasının yardımını aramak, yasa dışılık, dogmalar, sevecenlik* vb özellikler dağarcığa rengini verebilir.
2. Kişilerden oluşan kesimler, kurumlar ve nihayet toplumun bütününe de *bileşik bir SÇA dağarcığı* olduğu düşünülebilir ve bu bileşik dağarcığa da renk veren hakim araçlar vardır. *Cepheler (Vatan Cephesi, Milliyetçi Cepheler), darbeler, kurtarıcı aramak, övünmek, ya / ya da yaklaşımı (either / or)* birer hakim renk örneğidir.

Yukarıda anılan ve gerek bireyler gerekse onlardan oluşan kesimler, kurumlar ve toplum için söz konusu olabilecek Sorun Kümeleri'nin güçlük düzeyleri ile, bunlara karşılık gelen SÇK'nin etkililik düzeyleri karşılaştırılırsa şu olası durumlar ortaya çıkabilecektir:

- o SÇA Kümesi'nin etkililiği Sorunlar Kümesi'nin güçlüğüne yakın veya yüksek ise, kişi veya toplum karşılaştığı sorunların genellikle üstesinden gelir ve dahası, SÇA dağarcığındaki araçlar kullanıldığı için daha da gelişirler. Bu durumda kişi veya toplumun SÇK giderek artar.

- o SÇA Kümesi'nin etkililiği Sorunlar Kümesi'nin güçlüğünden daha düşükse, bu defa şu sonuçlar beklenmelidir:

1. Kişi, kesim, kurum veya toplum, karşılaştığı sorunları çözemez; her çözemediği sorun yeni sorunların ortaya çıkmasına yol açar.

(<http://www.tinazitiz.com/yazi.php?id=237> adresindeki *Sorun Kimyası* yazısında anılan *üçüncü kanun*, çözülmeyen hiçbir sorunun öylece kalmayacağını, yeni sorun bileşikleri üretmeye devam edeceğini ileri sürüyor.)

2. SÇA dağarcığı içinde bulunabilen etkili araçlar kullanılmadığı için zayıflar, bu ise giderek SÇK'nin zayıflamasına, kullanılan etkisiz araçların ise tahribatının artmasına yol açar. Buradan bir dizi başka sonuç ortaya çıkar. Şöyle ki:

- a. Evvelce rahatsızlık yaratmayan ve çözülebilen sorunlar bu defa çözülememeye başlar,
- b. Kişi veya toplumun, sorunlarını çözeceğine güveni azalır ve kısa vadede etkili gibi görünen, uzun vadede ise tahripkar SÇA'na yönelir,
- c. Kişi veya toplumun çevresindeki iç ve dış rakipler bu zayıflamayı fırsat olarak kullanır ve -doğal seçim yasalarının bir sonucu olarak- SÇK'ni daha da zayıflatabilecek, ama tam da öldürmeyecek manipülasyonlara girişirler. Bunu kesinlikle "*hıyanet*", "*vefasızlık*", "*düşmanlık*" vb sıfatlarla nitelemek doğru olmayıp doğa kuralının sosyal alandaki birer uzantısıdır.

SÇK oluşumunda başlangıç koşullarının rolü!

Karşılıklı etkileşim halinde, çoğu pozitif geri besleme içeren döngüler içindeki bu olgular açısından iki soru akla geliyor:

- Soru 1)** Canlıların birçok davranışı yaşama başlangıç anlarındaki verilerle (genetik miras) ilgiliyse, SÇK de benzer biçimde *Başlangıç Şartları* (BŞ) denilebilecek koşullarla mı işlemeye başlar? Canlılardaki doğum anı, SÇK açısından kişi ve toplumlarda hangi anlara karşılık gelir ve bu koşullar ne kadar etkilidir?

Örneğin, en azından birkaç yüzyıllık geçmişi bulunan toplumumuzun SÇK, Osmanlı kültürünün -SÇK açısından önem taşıyan- iki kültür ögesi tarafından etkilenmiştir. BŞ denilebilecek ögelerden birisi *dogma / ezber*, diğeri ise *biat / itaat*'ın başat olduğu sosyal yaşamdır.

- Soru 2)** Başlangıç Şartları değiştirilemediğine göre, acaba daha sonra yapılabilecekler yoluyla SÇK'nin yükseltilmesi mümkün müdür, nasıl?

Cumhuriyetin ilanı ile bu BŞ'nin hemen değişmesi beklenemez, ama değişim yönünde bir ivmelenme olduğu da biliniyor. Acaba bu ivmelenme ve devam süresi, BŞ'nin etkilerinin ortadan kalkması için yeterli olmuş mudur?

Bu sorunun cevabını net olarak biliyoruz ki, kesinlikle yeterli olmamıştır. Küçük yaşlarında -dini ya da laik okullarda- anlamını bilmesine imkan olmayan ezberlerle toplumsal yaşama başlayan çocuklarımızın erişkinliklerinde bu ezberleri sorgulayabilmelerine imkan var mıdır?

Bu basit yaklaşımdan önemli görünen bir sonuç çıkabilir: Eğer bireyler ve toplumumuzun SÇK yükselebilecek ise bu "ezber" denilen sorgulamama alışkanlığının tahripkarlığının idrak edilmesiyle mümkün olabilir görünüyor.

Rekabet ettiğimiz insanlık ailesi üyeleriyle muasır medeniyet yarışına 2-0 yenik başladığımız bellidir. Ama yenilmek bir kader de olamaz. Eğer belirli sayıdaki insan bu kavramların farkına varırsa pekala bu sorunun üstesinden gelebiliriz.

Mevcut durumda böyle bir işaret yoktur. Onlarca radyo, TV, basılı ve internet iletişim aracına, yüzlerce yazar-çizere rağmen 1 kişi (yazıyla bir kişi), sorgulamama (ezber) denilen illetin ne olduğu, nelere yol açtığını yazmamakta, konuşmamaktadır. Bu kadar kesin bilgilere nasıl sahip olunabiliyor? Belirsizlik niçin bu kadar korkutucu oluyor?

Soru sormanın sorun çözmekte ne denli önemli olduğu biliniyor. Soru sormak ise ancak, dogmalarının üstesinden gelebilen, ezberi bulunmayan insanlarca yapılabilir.

Peşpeşe sıraladığı -ve çoğu da sorgulanmamış- yargılarından ürettiği kişisel fantezilerini boyuna benimsetmeye, öğretmeye, dayatmaya çalışan insanlarımızdan, özellikle de aydınlarımızdan çok şey mi bekliyoruz?

Sivil, askeri, siyasal tüm kurumlarımız, tehdit değerlendirmelerinin birinci sırasında SÇK yetmezliğini almalıdırlar. SÇK yetmezliği ile yaşamını devam ettirebilmiş toplum görülmemiştir.